

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ βιβλίου

ΚΡΗΤΙΚΑ / 188 -

LES AFFAIRES DE CRETE

(Αἱ ὑποθέσεις τῆς Κρήτης)

Δευτέρα Ἐκδόσεως

Τοῦ Γάλλου διπλωμάτου.

VICTOR BERARD.

Μεταφράσας Δημήτριος Μιχ. Παπαδόπουλος

Ἐκδόσις ARMAND COLIN ET CIE

Παρίσι 1900.-

Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Μαλμίου Βιβλιοθήκης Χανίων
ἀριθ. Πρωτ. 6495.

σελίδες ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Πρωτοτύπου 133 ἕως 195 -

V-IV-L-1111.

2-4-1913

ΚΡΗΤΙΚΑ

Βιβλίου του

LES APRES DE GRATE
(Le Musée de la Grèce)

Grèce

Το Βιβλίο

ΤΙΤΛΟΣ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΚΑΙ ΓΑΛΛΙΚΟ

Πόλη 1900

Το Βιβλίο του Βιβλίου της Βιβλιοθήκης

Βιβλίου του Βιβλίου του Βιβλίου

Κώστος Πλαταιδάκης

Τηλ. 88.66

5-4-1963

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Γαλλικῆς
Δημητρίου Μιχ. Καλλέργη.

Φεβρουάριος 1958

1 Διὰ μέσου τῶν διεθνῶν γραμμῶν (δυνάμεων) μεταβαίνομεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δύσεως, ἵνα ἀποδώσωμεν ἐπισκεψίην, εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὄλων τῶν ὀπλαρχηγῶν (καπετανέων), εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Χατζῆ-Μιχάλην. Εἰς Κρήν Βουλευτῆς, ὅστις περιοδεύει διὰ τὴν αὐτονομίαν καὶ ὄσο Γάλλοι ἀξιωματικοὶ χάριν διασκεδάσεως ἠνώθησαν μεθ' ἡμῶν. Μία ἑκατοντάς ἐπαναστατῶν, εἰδοποιηθέντες χθὲς περὶ τῆς ἐξόδου ἡμῶν, προσέτρεξαν σήμερον τὴν πρωΐαν εἰς τὴν ἀγορὰν Χανίων. Οὗτοι ἀναχωροῦν ἐν συνοδείᾳ ἡμῶν, ἵνα φέρωσιν ἄνευ κινδύνου τὰ φορτία αὐτῶν διὰ μέσου τῶν γραμμῶν.

Μία ὀλοκλήρος ἔλη ἐξ ἡμιδύων καὶ δύων, μία ἐφοδιοποιεῖ ἐκ καλῶν καὶ κιβωτῶν, περιβάλλει ἡμᾶς καὶ καλύπτει ἡμᾶς ὑπὸ πυκνοῦ νέφους κιτρινοῦ κονιορτοῦ.

"Οπισθεν ἡμῶν τὰ Χανιά ἐξαφανίζονται. Ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς γραμμῆς τῆς διακοπτομένης ὑπὸ τῶν ὄχυρῶν αὐτῆς, ἀναδύεται εἰσέτι ὁ λόφος τῆς ἄμμου, ἔνθα αἱ ἐξ δυνάμεως ἔχουσι στήσει τὰς σημαίας αὐτῶν. Δύσμοιροι Εὐρωπαῖοι ἐν νοσοκομιακῇ ἀμφιέσει, ὄρεσιβιοὶ Σκῶται περιτετυλιγμένοι ἐντὸς τῶν μαγδύων αὐτῶν, πεζοναῦται φέροντες βαμβακερὸν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐσθρόντο ἐκεῖ, τρέμοντες ἐκ τῆς ἐλονοσίας, κάτωθι τῆς τουρκικῆς αὐτῆς σημαίας τὴν ὅποιαν οὗτοι εἶχον ἔλθει ἵνα ὑπερασπίσωσιν. Οἱ πυρετοὶ τῆς Κρήτης ἔχουσι σκληρῶς δοκιμάσει τὸ σῶμα κατοχῆς. Εἰς ἐκ τῶν λόχων ἡμῶν ἔχει προσβληθῆ κατὰ τὰ τρία τέταρτα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἐντὸς ἑξ μηνῶν μόλις, ἐπὶ χιλίων ἀποβιβασθέντων ἀνδρῶν εἶχομεν, πλέον τῶν τριάκοντα θανάτων καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσμοὺς ἐπαναπαρισθέντας.

Ἡ πεδιάς τῶν Χανίων συνεχίζει πρὸς τὴν Δύσιν τὴν ταινίαν αὐτῆς τοῦ κονιορτοῦ, τῶν ἀθήκτων εἰσέτι ὀπωροκήπων, ἐν ταῖς πέριξ τῆς πόλεως, τῶν ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελώνων, ἐξ ὀλοκλήρου κατεστραμμένων εὐθὺς ὡς διέλθη τις τὰς ἀγροικίας τῶν προαστείων. Πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐκτείνεται χάος ἀπέραντο γηλοφῶν πυρποληθέντων, γεγυμνωμένων καὶ καταρρευσάντων, ἔνθα ὁ βόρειος ἄνεμος ἐγείρει νέφη κονιορτοῦ καὶ τέφρας. Ἐν φυλάκειον Ἰταλικὸν φυλάττει τὸν Γαλατᾶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἕτερον Γαλλικὸν φυλάττει τὸν Σουμπαχῆ πρὸς τὰ ἀριστερὰ.

Ὁ Γαλατᾶς ἦτο ποτὲ ἐν χωρίον ὄραϊον χριστιανικὸν μετὰ λευκῶν

οικιῶν ἐντός τοῦ πρασίνου τῶν μορεῶν καὶ τῶν ἀμπέλων. Μόνα δρῦα εἰσέτι τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ὁ κυανοῦς θόλος τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐκκλησίας δεσπόζουσι τῶν ὀλίγων προβάτων μουσουλμανικῶν ἐλαιῶνων. Δέν παραμένει πλέον ἐν χριστιανικῶν ἐλαιόδενδρον. Ἐντός τῶν ἐκ λίθων καὶ κεράμων οικιῶν, αἱ ἀποθήκαι τῶν τροφίμων μετὰ τῶν εὐρέων παραθύρων, οἱ διάκοσμοι τῶν θυρῶν καὶ οἱ χρωματισμοὶ τῶν ὀροφῶν, μαρτυροῦσιν εἰσέτι περὶ ἐνός πραγματικοῦ πλοῦτου. Ἀλλὰ τὰ πάντα ἔχουσι πυρπωληθῆ καὶ ἀνατραπῆ οἱ δὲ Τοῦρκοι στρατιῶται ολίτινες διέπραξαν τοῦτο φαίνεται ἵνα ἔχῃσι μεριμνήσει, ὅπως μὴ ἀφῆσωσιν ἔθικτον οὐδὲν καθ' ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι τοῦ κοιμητηρίου ἔχουσι ἀνοιχθῆ.

Ἡ θαλάσσιος αὔρα ἥτις ἔρχεται ἕως ἐδῶ, αἰωρεῖ τὰς ὑπερμεγέθεις σταφυλάς ἐνός κλήματος, διατηρουμένου ἐπὶ τῶν ὑπολειμμάτων ἐνός ἐξώστου. Εἰς σκελετὸς ἡμιδίου ἐξακολουθεῖ νὰ σῆπεται ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πορτοκαλιῶν... Εἰς Ἰταλικὸς λόχος καθαρίζει τὰ ἐρείπια ταῦτα. Οἱ ἐν φυγῇ χριστιανοὶ ὅσιν ἔχουσι εἰσέτι τολμήσει νὰ ἐπανέλθωσιν. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Τοῦρκος στρατιώτης θέλει παραμένει ἐν τῇ περιοχῇ, οὗτοι θὰ παραμένουσιν ἐν τῷ βουνῷ ἐὰν δὲ ἡ Εὐρῶπη ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνευσιν δεῖον ἐν πρώτοις νὰ ἀποσυρθῆ ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου.

Τὸ Σουμπαχῆ δὲν εἶναι ἕλλο τι εἰ μὴ εἰς πύργος, ἐν ξύλινον μικρὸν φρούριον, εἰς οἰκίσκος-σκοπιᾶ, φωλεᾶ πυρὸς μᾶλλον ἢ ἀμύμης, παρὰ τὰς πηγὰς αἰτινες ὑδρεύουσι τὰ Χανιά. Οἱ Γάλλοι κατέχουσι τὰ Σουμπαχῆ καὶ ὁ εἰς λόχος μετ' αὐτὸν ἕλλον ἔχουσι ἐδῶ ἀποδεκατισθῆ ὑπὸ τὸν πυρετὸν, εἶναι τοῦτο ἀποτέλεσμα τυχαίου γεγονότος, ὅστε αἱ πλέον ἀνθυγιεινὰ θέσεις τῆς νήσου νὰ ἔχῃσι τόχει εἰς τὰ ἡμέτερα στρατεύματα; ἢ ἡ εἰμαρμένη ἔσχεν ὡς συνεργάτην ἐν τῇ ἐπιρροῇ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου ἐπὶ τῆς προξενικῆς οἰκογενείας; οἱ ἄνδρες ἡμῶν ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ πλέον ἐκτεθειμένοι καὶ ἐν ταῖς πλέον ὀλιγωτέρου ἐνδιαφέροντος θέσεσιν, Τουναντίον, φαίνεται οἱ Ἀγγλοὶ νὰ μὴ καταλαμβάνωσιν εἰ μὴ πόλεις εὐκόλως καταλαμβανόμενας καὶ εὐκόλως διατηρουμένας.

Μεταξὺ τῶν ἐκ δύο λόφων γραμμῶν, ἡ λιθοστρωτος κυρτὰ ὁδὸς ἀκολουθεῖ τὴν ἔρημον κοιλάδα, ἥτις ἄγει εἰς τὴν πεδιάδα Ἀλικιανοῦ. Τετράγωνα μαῦρα θάμνων καὶ χόρτων πυρποληθέντων, σοροὶ τεφρῶν καὶ λίθων ἐρυθρῶν ἢ λευκῶν ἐκ τοῦ πυρὸς, κορμοὶ αἰωνιβίων κρεουργημένων πλατάνων, ἐρείπια ἀγροικιῶν καὶ μύλων παρὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ ἀποκοπέντα ὑψηλόμενα δένδρα, διηγοῦνται ἐκτενῶς περὶ τῶν δεινῶν τῆς πηγῆς ταύτης. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὑπῆρξεν αὕτη τὸ θέατρον ἀφίμαχιῶν καὶ ἐπιχειρήσεων. Οἱ ἀπαναστάται καὶ οἱ Ἕλληγες τοῦ συνταγματάρχου Βάσσου κατεῖχον, ἔναντι τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σουμπαχῆ τὰς κλιτῆας αἰτινες καταλήγουσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς

δχθης τοῦ Πλατανιά. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψοῦται κατερειπωμένος καὶ ἄνευ στέγης ὁ πύργος τοῦ Βάσσου. Σήμερον εἰσέτι, ἐκ φόβου τῶν ἐπαναστατῶν οἱ μουσουλμάνοι τῆς πόλεως δὲν τολμῶσι νὰ ριψοκινδυνεύωσι μέχρις ἐδῶ τὰ ποίμνια αὐτῶν καὶ νὰ προθήσωσι τὰς πρὸς κλοπὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν. Ἐκ φόβου τῶν Τούρκων στρατιωτῶν καὶ τῶν τρομοκρατῶν, οἱ χριστιανοί, τῶν ὄρεων ἀποφεύγουσιν ὡσαύτως τὸ ἐπικινδύνον τοῦτο σημεῖον. Παντοῦ ἐκτίνεται ἡ ἐρεμωσις, ἡ σιωπή καὶ ἡ καταστροφή.

Ἡ μεγάλη πεδιάς Ἀλικιανοῦ εἶναι μὴ ἀρχαία ξηρανθεῖσα λίμνη ἢ πιθανόν κόλπος βαθύς μετὰ πορθμοῦ λίαν στενοῦ ὃν αἱ προσχώσεις τῶν χειμάρρων ἐπλήρωσαν μικρὸν κατὰ μικροῦ. Μεταξὺ τῶν ἀποτόμων κλιτύων τῶν ἀργιλλωδῶν λῶφον ἐκτίνει αὕτη τὸ γυμνὸν αὐτῆς ἐπιπέδον ἔνθα ὑπάρχουν οἱ κυλιόμενοι λίθοι καὶ ἄμμοι ὑπὸ τοῦ Πλατανιά καὶ ἔνθα συναντοῦνται πανταχόθεν αἱ ὑποκόανοι σειραὶ τοῦ ἀργίλλου, καὶ τῶν ροδοφνῶν τῶν χειμάρρων. Ἡ πεδιάς αὕτη εἶναι ἔρημος μάλιστα δὲ καὶ ἀκαλλιεργητος ἐν καιρῷ Εἰρήνης. Χιλιδμετρα ἔδαφον καλλιεργησίμων παραμένουσι λεία τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ἀκανθῶν ἔνω τὰ Χανιά μεταβαίνουσιν ἵνα ἀναζητήσωσι τὸν ἄρτον αὐτῶν ἐκ τῆς τριπολίτιδος. Αἴτια δὲ τούτου τυγχάνει ὅτι οἱ κατέχοντες τὴν πεδιάδα μουσουλμάνοι δὲν εἶναι πλέον ἀρκετοὶ τὸν ἀριθμὸν ἵνα καλλιεργήσωσιν αὐτήν. Ἀφῆκαν δὲ νὰ καταπέσωσιν εἰς ἐρεμνίαν τὰ ἔργα τῶν Ἑνετῶν ἅτινα συγαντῶμεν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἡμῶν ὡς ὡς τοὺς ὑδραγωγούς, τὰ φράγματα τῶν ποταμῶν, τὰ ὑπόβαθρα τῶν μύλων ἢ ἐπιχωματώσεις. Οἱ δὲ ὄρεσιβιοὶ χριστιανοί, οἵτινες ἐποφθαλμιοῦσι τοὺς ἀγροὺς τούτους, δὲν εἶναι εἰσέτι πλοῦσιοι ἵνα ἐξαγοράσωσιν αὐτούς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀρκετὰ βέβαιοι περὶ τῆς αὔριον καὶ περὶ τῆς μουσουλμανικῆς εὐθιότητος, ἵνα προσέλθωσι καὶ ἐκμισθώσωσιν τούτους καὶ ἐμπιστευθῶσι τὰς σπορὰς αὐτῶν εἰς ἐκείνους. Οὗτοι κατέρχονται ἐν τούτοις τῶν ὄρεων αὐτῶν, ἐγκαταλείποντες τὰ ὑψηλὰ τὰ ὑπὸ τῶν λευκῶν ὄρεων περιβαλλόμενα καὶ σταδιακῶς ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος ἐπλησίασαν οὗτοι τῆς πεδιάδος, ἀλλὰ βραδέως καὶ ἐπιφαλακτικῶς, πάντοτε δὲ ἔτοιμοι πρὸς ὑποχώρησιν.

Δύναται τις νὰ συλλάβῃ ἐνταῦθα τὸ Κρητικὸν ζήτημα ὑπὸ ὄλον τὸ φέγγος αὐτοῦ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ βλῆν τὴν ἐξελίξιν αὐτοῦ. Τὸ ὑψηλὸν ὄροπέδιον τοῦ Ὀμαλοῦ ὑπῆρξε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὸ χριστιανικὸν ὄχυρόν τῆς περιοχῆς. Οἱ χριστιανοί, ποιμένες ἢ λησταί, ἔζων ἐκεῖ ἐκ τῶν δασῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν διὰ κλοπὰς ἐπιδρομῶν αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν παίμνιων αὐτῶν. Μετὰ τὸ 1821, ἐρριψοκινδύνευσαν ἕως τὰ μέσα τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους καὶ μέχρι τοῦ ὄρου τῆς χορτονομῆς καὶ τῆς δενδροκαλλιεργείας. Ἐπὶ δὲ

τοῦ ἀκριβῶς ὄριου, ἔνθα ἡ ἔλαια καὶ ἡ ἄμπελος ἐνοῦνται μετὰ τῶν ἐλατῶν Ἰορυσαν τοὺς Δάκκους. Ἡ ἐν ταῖς πλευρᾶις τῶν βουνῶν κωμόπολις αὕτη ἔχει παραμείνει τὸ μέγα κέντρον τῆς περιοχῆς τὸ ὁποῖον καλεῖται "Ρίζα". Κατὰ τὸ 1866, οἱ ὄρεσίβιοι οὗτοι κατῆλθον μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῶν χειμάρρων ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Ἐχοντες τὰ πόβνια τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον οὗτοι, ἔτεινον πρὸς τὸν σῖτον, ἦτοι τὴν κατάκτησιν τοῦ ἄρτου. Δὲν ἔχουσιν τοῦτον εἰσέτι, ἀλλὰ πλησιάζουσιν εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ καὶ περιέβαλον τὴν πεδιάδα διὰ τῶν ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τῶν χειμάρρων ἐνεδρευόντων χωρίων αὐτῶν.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ χωρίον Φουρναί, ἔνθα ἀφικνοῦμεθα μετὰ μακρὰν ἡμερὴν ἐντὸς τῶν ἡμῶν, τῶν στρωμάτων τῶν χαλκῶν, τῶν ὑποκυανῶν ἀργιλλῶν, τῶν ἄλσῶν τῶν πλατάνων καὶ πᾶν βοδοθαφῶν ἅτινα ἐν τῷ συνδῶν αὐτῶν ἀντικαθιστοῦν τὸ ἀπουσιάζον ὕδωρ ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κοίτης τοῦ Πλατανιά. Ἡ πεδιάς μὴ ἀνήκουσα πλέον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰς καλλιέργειας αὐτοῦ, ὁ ποταμὸς βασιλεύει καὶ ἐναλλάσσει τὰς ἰδιοτροπὰς αὐτοῦ ἐντὸς αὐτῆς μετὰ τοῦ μουσουλμάνου κυρίου. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀνεβαίνει εἰς πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου ἀναφαίνεται καὶ παρουσιάζεται.

Ἐπὶ τὴν ἐλαφρὰν σιάν τῶν ἐλαιῶνων ἐκάστης ὄχθης ἔνθα δαμάζεται ὁ ποταμὸς, αἱ πορτοκαλεῖαι, αἱ ροδάι καὶ αἱ κιτρέαι εἶναι εἰς εὐθείας γραμμὰς μετὰ τῶν ἀλάκων τῶν ρεδόντων ὑδάτων. Τοῖχοι περιβόλων, φράκται ἐκ μυρσινῶν καὶ κλιματιδίων περιβάλλουσι τὰς ἀτραπεύς, ὁ ἐρυθρὸς ἀργιλλὸς τῶν ἐδαφῶν κἀμνει περισσότερον νὰ ἀγαφαινῶνται τὸ βαθύ πρᾶσινον τῶν κυπαρίσσω καὶ τῶν προτοκαλεῶν ὅπερ ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ λευκοῦ τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν ἰδεῶν. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὰ μονήρεις αὐτὰς κοιλάδας, τὰς κειμένας εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Κρητικῶν ὄρεων. Οὐδέν ἐν τῷ κόσμῳ δύναται νὰ ὀψῆ, ὅσον αὐταί, τρσαύτην ἐντόπωσιν τῆς γαληνιαίας εὐτυχίας τῆς φυσικῆς ζωῆς τῆς ἀνεξαρτήτου καὶ εὐγενοῦς τὴν ὅποιαν ἡ ἀρχαία ἀνθρωπότης ἐγνώρισεν, λέγεται, εἰς ὄρισμένας ἡμέρας. Κάτωθι παρομοίων ἐλαιῶν, μετὰ καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἰδίων ἀσφοδήλων, ἄνθρωποι ὄνοιροπῶλον ἤδη ἀπὸ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἐν ἕαρ αἰῶνιον καὶ μίαν αἰώνιον νεδότητα μετὰ τὴν νεδότητα καὶ τὸ ἕαρ ἐπ' αὐτῆς τῆς γῆς. Ἴδοῦ ἡ πλάτανος, ἐπὶ τοῦ χελουοῦ τοῦ ρέοντος ρυακοῦ ἔνθα ἡ ροδοδάφνη κινεῖ τὰ ρόδα αὐτῆς. Ἴδοῦ ἡ πλάτανος ἦτις ὑπήκουσε τὸν διάλογον τῶν φιλοσόφων καὶ τὸν ἦχον τῶν ἱερῶν ἀδάων.

Αἱ ἄθλιαι καὶ μικραὶ καλύβαι (οἰκίσκοι) τοῦ Φουρναί, ἀπλοῖ κῦβοι χῶματος, πεπατημένου καὶ ἀπεξηραμένου ὑπὸ τὸν ἥλιον,

ἐξαφανίζονται ὑπὸ τὴν σκιάν μεγάλων δένδρων καὶ πελωρίων ἀνά-
δενδράδων, αἵτινες στηρίζουσι καὶ καλύπτουσιν ταύτας, καθὼς καὶ
ὑπὸ τὰ περιδέραια φύλλων καπνοῦ ἅτινα ἀποξηραίνονται ἐν ταῖς
ἀδλαῖς τῶν οἰκίσκων αὐτῶν. Ὁ Φουρναὶ δὲν ἔχει οὐδεμίαν οἰκίαν
ἐκ λίθων. Οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι εἰσέτι εἰ μὴ καταυλισμένοι.
Βραδύτερον θέλουσιν ἀνυψωθῆ ἔνταῦθα αἱ ὄραϊαι οἰκοδομαὶ μετὰ
τῶν ὄραϊων προσόψεων, ὧν ὁ Ἕλληνας, ἐραστὴς τοῦ φωτός καὶ πο-
σῶν τὸν θαυμασμόν τοῦ κοινοῦ, καλύπτει τὰς Ἑλληνικὰς ἀπελευ-
θερομένας γὰρας ἀλλ' ὁ Φουρναὶ δὲν ἀφήκει εἰ μὴ ἀπὸ τριακοντα-
ετίας μόλις.

Κατὰ τὸν παραλθόντα αἰῶνα, χάρις εἰς τὰς ἀναβληζούσας
πηγὰς τοῦ οὗτος ἦτο σταθμὸς μουσουλμανικὸς. Οἱ Γενίτσαροι, φεθ-
γοντες τοῦς καθσωνας τῆς ἀκτῆς καὶ τοῦς ἐλώδεις πυρετοῦς, ἤρ-
χοντο ἐκεῖ ἵνα διέλθωσι τὸ θέρος. Ἐνεκα τοῦτου αἱ ἐλαῖαι αὐ-
ταὶ καὶ αἱ κυπάρισσοι αὐταὶ ἔχουσι φυτευθῆ πέριξ τῶν πηγῶν. Καὶ
πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθησαν, ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν ἀδλαῶν, τὰ
μικρὰ ταῦτα ἐπιχώματα. Ἐκεῖ ἠδύναντο νὰ ἀπλῶνωσι τοῦς τάπητας
αὐτῶν καὶ ἐξαπλούμενοι ἐπ' αὐτῶν νὰ ἀπολαμβάνωσι τῆς σκιᾶς καὶ
τῆς ὀρέσου. Τὸ παρακείμενον ὄρος ἐχρησίμευεν αὐτοῖς ὡς ἕδαφος
θήρας καὶ σχολῆς. Διέθετον δὲ καὶ ἀπ' αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς καὶ εὐ-
λιγεῖς γυναῖκας, αἵτινες τὴν στάμναν ἐπὶ τοῦ ὄμου κατέρχονται
ἵνα ἀντλήσωσιν ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Ἡ Ἄρτεμις, τὸ πᾶλαι, ἤ-
θελεν ἐπιστρατεύσει αὐτὰς μετὰ τῶν νυμφῶν.

Κατὰ τὸ 1824, ὁ Μουσταφᾶ-Πασσᾶς, ὁ Αἰγύπτιος κυβερνήτης,
καταγοητευθεὶς ὡσαύτως ὑπὸ τῆς ὀροσερδότητος τοῦτόπου, κατέσχεν
τὰ ἀγαθὰ τῶν γενισαῶρων καὶ κατέλαβεν τὴν θέσιν αὐτῶν. Ὄκοδό-
μησεν ἐκεῖ μέγα κονάκιον ἐκ λίθων οὐτινος οἱ θόλοι παραμένουσιν
εἰσέτι ὄρθιοι ἐν μέσῳ ἀλουλίου ἐκ μυρσινῶν καὶ ἔκτεων, ἐκεῖ ἤρ-
χετο καθ' ἕκαστον ἔτος ἵνα διέλθῃ τοῦς καθσωνας. Ὀλοκληρον τὸ
χωρίον ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. Οἱ δὲ καλλιερηταὶ ἦσαν χριστιανοί.
Παρέμεινε δι' οὗτος κύριος τοῦτου καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Αἰ-
γυπτιακοῦ πολιτεύματος, διότι ὑπηρεσαί, πιθανῶς διφοροῦμεναι,
εἶχον κερδίσει εἰς αὐτόν τὴν σουλτανικὴν εὐνοίαν. Καὶ οἱ Αἰγύ-
πτιοι ἅπαξ ἐκδιωχθέντες, οὗτος δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Κάϊρον, ἀλλ'
εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα, ἀργότερον ἐγένετο μέγας βαζύρης.

Οὗτος ἔζει εἰσέτι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκ τοῦ εἰσο-
δήματος τῶν ἀπερᾶντων Κρητικῶν περιουσιῶν αὐτοῦ. - ἐν ὅλη τῇ
νῆσῳ οὗτος εἶχε περικόψει τὴν μερίδα αὐτοῦ καὶ ταυτοχρόνως τὴν
τοῦ ἀντιβασιλέως. - Ὅτε ἐξεράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866 ἡ
Πύλη προσέτρεξεν εἰς αὐτόν. Παρὰ τὸ μέγα γῆρας αὐτοῦ, ἀπέστει-
λεν τοῦτον ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῆς. Ὁ Μουσταφᾶς

ἦλθεν εἰς πέραν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅμως ἀντιλαμβανόμενος καλῶς, ὅτι θάπτον ἢ βράδιον ἢ Κρήτη θά διέφευγεν ἐκ τοῦ Ἰσλάμ, ἔσπευσε νὰ πωλήσῃ τὰς περιουσίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ καλλιεργηταὶ χριστιανοὶ ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀγορασταί. Οὗτοι ἐχρειάσθησαν νὰ ἐξευρωσιν 6200 λίρα (140000 φράγκα γαλλικὰ) ἃς ἐδανείσθησαν μετ' ἐπιτοκίου 3 ο/ο μηνιαίως, 36 ο/ο ἐτησίως. Ἡ γονιμότης τῆς γῆς ταύτης καὶ ἡ λιτότης τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι τριὰς, ὅπου μετὰ τριάκοντα ἔτη μόλις τὰς τρεῖς ἐπαναστάσεις καὶ δύο ἐμφυλίους πολέμους παρὰ τὴν Τουρκικὴν καταδυναστευσιν καὶ τὴν μουσουλμανικὴν δολιχότητα, οὗτοι ἀπλευθερώθησαν καὶ σχεδὸν ἅπαντες ἔχουσιν οἰκονομίας εἰς τινα τράπεζαν τῶν Ἀθηῶν.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ὀριστικῆς ἀσφαλείας τὸ χρῆμα τοῦτο θά ἐπανέλθῃ. Αἱ οἰκοδομαὶ θά ἀνεγερθῶσιν, τὰ σχολεῖα, ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κοινοτικὸν κατάστημα.... Ἦδη, ἐξωσμένοι διὰ ψυσιγγίων, φέροντες ὑποδήματα, ἔχοντες τὸν χειμῶνα διάτρυτον ἐκ τῆς λαβῆς τοῦ ἐγχειριδίου, τὸ δὲ ὄπλον Γηρᾶ κατὰ πλάτος τῶν γονάτων, οἱ χριστιανοὶ τοῦ Φουρνᾶ ἀναμένουσι τὴν ἐλπίζομένην αὐτὴν ἡμέραν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥλιος ὀριμάζει τὰς ἐλαίας αὐτῶν ἡ δὲ Εὐρώπη ἀποκλείει τοὺς λεμένας αὐτῶν οὗτοι διέρχονται τὰς ἡμέρας αὐτῶν εἰς συζητήσεις καὶ διαλόγους ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλαιῶνων αὐτῶν ἢ ὑπὸ τὸ προτέγασμα τῶν μικρῶν καφεζίων αὐτῶν. Τὰ δὲ παιδιὰ μόνα συνεχίζουσι τὴν ἐργασίαν. Τὸ σχολεῖον γίνεται ἐν ὑπαίθρῳ. Πολλοὶ γέροντες ἀφήνουσι κατὰ διαστήματα τὴν ὄμαδα τῶν ἀνδρῶν καὶ μεταβαίνουσι νὰ καθίσωσιν ὀκλαδὸν πρὸς τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἀναγιγνώσκει μεγαλοφῶνως, φράσιν πρὸς φράσιν ἐν κεφάλαιον ἐκ τοῦ Στράβωνος, ἡ δὲ τάξις ἅπαντᾶ ἐν χωρῷ "Δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλῃ τις, ὅτι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν διὰ μίαν πόλιν εἶναι ἡ Ἐλευθερία. Μόνη ἡ ἐλευθερία δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τῶν ἀγαθῶν. Ἐν τῇ δουλείᾳ τὰ πάντα ἀνήκουσι εἰς τοὺς ἀφέντας καὶ οὐδὲν εἰς τοὺς πολίτας. Καὶ ἐκ τῆς ἐλευθερίας γεννᾶται ὡσαύτως ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ὁμόνοια βασιλεύει πάντοτε μεταξὺ ἐκείνων ὅτινες διαβιοῦσι σωφρόνως καὶ λιτῶς." Ἄνευ ἐπιθυμίας νὰ καταδυναστεύσωσιν ἢ νὰ ἐπισκευάσωσιν τὸν γείτονα αὐτῶν... Τοιαύτη ἦτο ἡ θεμελιώθης ἰδέα πασῶν τῶν Κρητικῶν συναλλαγματικῶν διατάξεων". Ἡ κεφαλὴ τοῦ χωρίου τυγχάνει νεαρὸς τις νομικὸς, ἄρτι ἐξελεθὼν τοῦ ἐν Ἀθηναίς Πανεπιστημίου. Οὗτος τυγχάνει ἐκτιμώμενος ὑπὸ πάντων ἐπειδὴ ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ὁ Πάππος αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ ἀπελευθερωταὶ τοῦ τόπου καὶ οἱ διαπραγματευθέντες τὸ δάνειον διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν γαιῶν. Ἀκούεται δὲ ἐπειδὴ οὗτος ὁμιλεῖ ὠραιόπρατα. "Δὲν εἴμεθα εἰ μὴ βάρβαροι, δυστυχῶς Ἑλληνδοῦρκοι, λέγει ὁ γέρον

ιερεὺς μετὰ σοβαρᾶς ταπεινότητος. Οἱ Τούρκοι μᾶς ἔχουσι στε-
ρήσει πάντοτε σχολείων καὶ φώτων. Ἄλλ' αὐτὸς εἶναι εἰς Ἑλλην
παιδευμένος. Πράγματι ὁ Ἑλλην οὗτος ὁμιλεῖ μὲν Ἑνεοφώντασιν
Ἑλληνικὴν, ὀλίγον σχολαστικὴν, ἀλλὰ θαυμασίως διαυγῆ καὶ ἀ-
κριβῆ, μετὰ συλλογισμῶν, εἰς σχήματα καλῶς συγκεκρισθημένων μ
μετ' ἐπιρρημάτων καὶ συνδέσμων. Ἐκάστη τῶν ἑαυτοῦ φράσεων τυγχά-
νει μὲν συμμετρίας καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ συλλογισμοῦ ὅν οὗτος ποιεῖ-
ται ἐκφράζει κατὰ βάθος τὴν Ἑλληνικὴν ἰσοσυγκρασίαν.

Οὗτος εἶναι βουλευτὴς ἐν τῇ Κρητικῇ ἐθνοσυνελεύσει. Τυχά-
νει πολιτευόμενος, εἰς τῶν Κρητῶν τοῦτων τῶν πάλιτευομένων
οὐς ἡ Εὐρώπη καταρᾶται καὶ αἱ ἡμέτεραι ἐφημερίδες καταγγέλου-
σιν εἰς τὴν δημοσίαν ἀγανάκτησιν. Διότι ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη,
ὅταν οἱ λαοί, παρ' αὐτῇ ἢ παρὰ τῇ γείτωνι, τίθενται ἐν κινήσει,
δὲν βλέπει αὐτὴ ποτέ, ἐν τῇ κινήσει τοῦ πλήθους, εἰ μὴ τὸν θό-
ρυβον τῶν ταραξιῶν τινῶν. Ἐάν δέ ὁ ποταμὸς θραύσῃ τὸ φράγμα
αὐτοῦ, ἐκεῖνη κατηγορεῖ πάντοτε τὰς δύο πρώτας σταγόνας, ὡς
ὕπαιθρους διὰ πᾶσαν τὴν ζημίαν.

Ἡ Κρήτη γεννᾷ πολιτικούς, τὰ πλήθη γεννοῦν ὀδηγούς, ὅ-
πως ἡ ἀχλαδέα καὶ ἡ μηλέα παράγουσι τοὺς καρπούς αὐτῶν. Τοῦτο
δὲν εἶναι σφάλμα τῶν Κρητῶν, ἀν' ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν
σήμεας ὁ τύπος εἶχεν φιμωθῆ, πᾶσα τέχνη τοῦ λόγου προγεγραμ-
μένη ἢ καταδιωκομένη πᾶσα ἐπιστήμη ὑπόπτος ἢ ἀδύνατος, πᾶσα
παραγωγὴ τέχνης ἀπηγορευμένη ἢ ἀφορισμένη, πᾶσα γραφὴ ἐξηλεγμέ-
νη ἢ ἐξαφανιζομένη. Ἡ ἴσταν ζωηρὰ διάνοια καὶ ἡ ἡμιανόπτυστις
τῶν νέων τοῦτων Ἑλλήνων δὲν εὐρίσκουσιν εἰ μὴ ἐν μέσσοις ἐκ-
δηλώσεως, τὸν λόγον καὶ ἕναν σκοπὸν τῆς δραστηριότητος τὴν πο-
λιτικὴν. Ἀλλαχοῦ δύναται τις νὰ συγγράφῃ, νὰ ἰχνογραφῇ, νὰ
ζωγραφῇ, νὰ μελετᾷ, νὰ φιλοσοφῇ, ἕκαστος κατὰ τὴν βρεξίν αὐ-
τοῦ ἀκολουθεῖ τὴν κλίσιν τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἐνταῦθα ἡ πολιτι-
κὴ εἶναι τὸ μόνον ἐλεσθερον στάδιον, ἡ μόνη πνευματικὴ ἀπασχό-
λησις ἣτις προσφέρεται εἰς τὰ ἔτομα καὶ ἣτις ἐπιβάλλεται εἰς
τοὺς πατριώτας. Διότι ἡ πολιτικὴ εἶναι ὡσαύτως ὁ μόνος τρόπος
νὰ ὑπηρετηθῇ ἡ Πατρίς. Ἄλλην πατρίδα, ἔχουσιν τὰς ἐπιστήμας,
τὰς τέχνας καὶ τὰ ὅπλα. Ἡ ὀρθόδοξος Κρήτη, ἀπὸ ἐνός αἰῶνος
δὲν ἐσθθῆ ἐκ τῆς ἐκμηδενήσεως εἰ μὴ διὰ τῆς πολιτικῆς. Οἱ πο-
λιτικοὶ εὐροῦ ἀναμφιβόλως εὐχαρίστησιν καὶ κενοδοξίαν εἰς
τὰς Κρητικὰς ἐπαναστάσεις. Ὅμως γνωρίζομεν ὁμοίως, ὅτι ἡ ὀρθό-
δοξος Κρήτη ἔβρεν ἐν αὐταῖς τὸ ὄφελος καὶ τὴν σωτηρίαν.

Ἐάν ὁ ἀρχηγός, ὁ καπετάνιος, τοῦ Φουρνέ εἰσακουσεται
τῶρα τοῦτο εἶναι ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ἀπὸ πατρὸς ἕως υἱ-
οῦ, ἠργάσθη ἐν ταῖς κοιναῖς ὑποθέσεσι καὶ ὅτι, ὀπισθεν τῶν
ὀδηγῶν τοῦτων, ὁ Κρητικὸς λαός, ὅστις εἶχεν ὑποχρεωθῆ νὰ κα-

ταφύγη ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων, κατῆλθεν, σταδιακῶς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν... εἶναι ὡσαύτως, ὅτι, οὔτε οὗτος, οὔτε οἱ πρόγονοι αὐτοῦ διεχώρησαν τὴν θέσιν αὐτῶν καὶ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα αὐτῶν, ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ Ἐνετοὶ ὁμοίως δὲν εἶχον εὐ-
ρει ἐν τῇ νήσῳ ἐξ ἐκείνων οἵτινες θὰ συνετέλουν νὰ συσταθῇ ἡ τῆξις τῶν κατοικικῶν, τυρανίσκουσ γηγενεῖς. Οἱ Τοῦρκοι μάλιστα ἐπεχείρισαν, ἵνα κολακεύσωσιν, καὶ ἀπειλήσωσιν. Συνήντησαν οὗτοι πάντοτε ἐπίσης ψυχᾶς ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτους, αἰτινες ἐπρωτίμων, παρὰ τὸ προσωπικῶν κέρδος ἐντὸς τῆς δουλείας, τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ πάλαι καὶ φιλοκερδέει, ἐπρωτίμων οὔτοι τὴν ἐν τῇ πάλαι καὶ φιλοκερδέει ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆν ματαιότητα καὶ τὴν ψευθεῖ ὁδὸν κατ' ἀποτίμησιν τῶν προγόνων καὶ τῆς ἠρωτικῆς συνηθείας τί σημάλνουν πάντα ταῦτα τὰ προσωπικὰ αἰτία; Οἱ πολιτικοὶ οὔτοι εἶχον νὰ κερδίσωσιν περισσότερα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Τοῦρκου. Τοὺς ἀγροὺς τοῦτους οὐς οὔτοι ἐργάζονται νῦν, ἵνα κατακτήσωσι διὰ τὸν λαόν, θὰ εἶχον αὐτοὺς οὔτοι οἱ ἴδιοι ἀκόπως, ἀποκτήσει δι' ἑαυτοὺς.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ χωρίου, ὁ καπετάνιος, ἐν τῇ μέσῳ τῶν πολεμιστῶν, τῶν ἐξωσμένων διὰ φυσιογνωσιακῶν καὶ φερδόντων μαχαίρας καὶ δπλα μετὰ χρυσῶν ἤλων, ἐπεξηγεῖ εἰς ἡμᾶς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἶναι δόξαστος, οὔτοι θὰ ἀποδεχῶσι τὴν αὐτονομίαν οἷαν οἱ ναυαρχοὶ ἔχουσιν ὑποσχεθῆ, δηλαδὴ πλήρη, οὐχὶ πλέον Τουρκικὸς στρατὸς, οὐχὶ πλέον ὑπάλληλοι Ὀθωμανοί. Ἐν Σύνταγμα δοθέν παρὰ τῆς Ἑθρώπης καὶ εἰς Κυβερνήτης Ἑθρωπαῖος. Εἰ δὲ μὴ ἔχουσιν οὔτοι λάβει τὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν ὑπερτάτην ἀντίστασιν, εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἴθῃ τις τοὺς ἐξοπλισμοὺς αὐτῶν καὶ τὴν διαμδρφωσιν τῆς χώρας αὐτῶν ἵνα προσμετρήσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν ἀπειλῶν αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ Φουρνέ μέχρι τῶν Δάκκων, ἔνθα μέλλομεν νὰ καταλάβωμεν, ἡ ἐν μέσῳ βουνῶν ὁδὸς δὲν εἶναι εἰ μὴ συνέχεια λαιμῶν καὶ κλιτῶν ἀποτῶμων καὶ βράχων κρημοδῶν. Εἰς τοὺς πρόπῃδας τῆς πελωρίου ἀσβεστολιθικῆς μάξης, ἥτις ἀνυψοῦται μέχρις οὐρανοῦ τὰς 2500 μέτρα τῶν Δευκῶν Ὀρέων, ὅλη ἡ κεκλιμένη αὐτῆ περιοχὴ δὲν εἶναι εἰ μὴ σωρὸς σχιστολιθῶν καὶ ἀργιλλοτιτάνου, ἔνθα ἡ σμίλη τῶν χειμάρρων ἐνέσκαψεν καθέτους ἀβλακας διηνοίξε χωάνας, ἐνεβάθυνεν πτυχᾶς ἐλδξευσε κορυφογραμμᾶς καὶ ὀβελλίσκουσ ὀξεῖς ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν ὄρεων καὶ ἀφῆκε παντοῦ ἔχνη, ὡς ἀποτυπῶσεις τοῦ ἔργου τοῦτου, ἐπὶ τῶν καταρρευσάντων γιγαντιαίων ὄγκων.

Ἡ καταρρεῦσασα κλιτῶς μόλις ἐκ κομαρεῶν καὶ σχλῶν

σκέπτεται, ὁ δὲ ὄρουστος, ὡς ἑμᾶς, ἐλλίσσεται, ἀτελευτήτως καὶ ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται εἰς τὸ βάθος τοῦ χειμάρρου, ἵνα καὶ πάλιν ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς ὀξείας τοῦτης μιᾶς κορυφογραμμῆς, ἀνηρημένοι ἐπὶ τῆς περιφερείας μιᾶς χωάνης οἱ Λάκκοι εἶναι εἰς ὑψόμετρον πλεον τῶν 500 μέτρων καὶ οὐδὲν μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δένδρων. Αἱ διακόσται οἰκίαι, αὐτῶν δὲν διακρίθονται ἐκ τοῦ ἐδάφους. Δὲν εἶναι ὀδοὶ εἰ μὴ οἰκίσκοι πενιχροί, ἡμιυπόγειοι ἐντὸς τοῦ βουνοῦ ἑσκαμένοι καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ στέγης χρώματος πεκατημένου-Κῦβοι κιτρίνου ἀργίλλου, ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ κιτρίνου ἐδάφους, ὅπερ περιβάλλει αὐτοὺς καὶ ἐκ τῆς κιτρίνης κλιτύος ἣτις δεσπόζει αὐτῶν, οἱ οἰκίσκοι οὗτοι εἶναι διεσπαρμένοι ἀνά εἰς ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλατῶν καὶ τῶν ἐλαιῶν. Ὅλοι οἱ ὅποιοι οὗτοι οἰκίσκοι διαιροῦνται εἰς δύο διαμερίσματα, ἐν μαγειρεῖον μέλαν ἐκ τοῦ καπνοῦ, φέρρον-μιγδόν, κινουῦνται παιδιὰ καὶ χοιρίδια, καὶ μία αἰθουσα τετράγωνος, λευκανθεῖσα δι' ἀσβέστου ἐντὸς τῆς ὀποίας καὶ εἰς τινὰ γωνίαν αὐτῆς, μία μακρὰ καὶ εὐρεῖα ἐξέδρα κεκαλυμμένη ὑπὸ ταπήτων καὶ δερμάτων προβάτων, χρησιμεύει ὡς συζυγικὴ κλίνη εἰς τὰ ζεῦγη ταῦτα τῶν γιγάντων. Οἱ ὄρεσιβιοι οὗτοι εἶναι ὑψηλοτάτου ἀναστήματος, ὁ δὲ γάμος καὶ διὰ τοὺς προγόνους αὐτῶν ἦτο ἡ μεγίστη ἀπασχόλησις τῆς ζωῆς. Τὰ χωριὰ αὐτῶν εἶναι πλήρη παιδίων, ἀτινα, ἐνδεδυμένα καὶ ὑποδεδεμένα, ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν, φέρουσι μακρὰν μαχαίραν ἐν τῇ ζώνῃ καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπισυνάπτονται φυσιογιοθηκῶν. Τὸ βουνὸν μετὰ τῶν χορτονομῶν καὶ τῶν ὀλίγων ἐλαιοδένδρων αὐτοῦ δὲν θά ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τόσας πολυαριθμούς οἰκογενείας, Ἐὰν, ἐν ἐκάστη γενεᾷ, οἱ νεώτεροι δὲν κατήρχοντο πρὸς τὴν πεδιάδα ἢ δὲν ἀπεδήμουν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον καὶ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς χώρας. Ἀποσύρατε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Μουσουλμάνους Βεῆδες. Πρὶν ἡμῖς αἶψα παρέλθῃ αἱ πεδιάδες θέλουσι πληρωθῆ χωρίων Χριστιανικῶν, αἱ δὲ ἀκταὶ θά ἔχουσι πλημμυρῶσι πόλεων Χριστιανικῶν. Ἡ Κρήτη θά γένη ἐκ νέου ἡ νῆσος τῶν ἑκατῶν πόλεων.

Μία ἰσθμὸς ἐπιχωμάτωσις ἐκαθαρισθεῖσα φέρει εἰς φῶς τὰ θεμέλια μεγάλης τινὸς ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ἡμισυ οἰκοδομηθεῖσα καὶ ἦν τὰ τελευταῖα γεγονότα ἔχουσι διακόξει καὶ ἡ ὀποία πιθανῶς δὲν θέλει ποτέ ἐπαναληφθῆ, δεδομένου ὅτι οἱ Λάκκοι δὲν θά εἶναι πλεον εἰ μὴ μία μικρὰ κώμη ἐρημοθησομένη μὲν ὁ πόλεμος θά ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ συνεχίσωσι τὴν καθόδον αὐτῶν πρὸς τὴν πεδιάδα. Μετὰ τὸν κατακλυσμόν, λέγει ὁ Πλάτων, οἱ ἄνθρωποι, καταφυγόντες ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων

διήγον ἐκεῖ ζωὴν ἀγρίαν, μακρὰν τῶν πεδιάδων ἔνθα πάντοτε ἐφοβοῦντο οὗτοι ἐπιστροφὴν τῶν ὑδάτων. Μία δὲ δευτέρα ἐποχὴ ἠνδύχθη δι' αὐτοὺς ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων, ὅταν οὗτοι ἔλαβον θάρρος ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν πεδιάδων αἰτινες ἤρχισαν νὰ ἐκκινουῦνται. Ἡ τρίτη ἐποχὴ ὑπῆρξεν ἡ τῶν πόλεων. Ἐν ταῖς ἀπεξηρασθεύσαις πεδιάδαῖς ἰδρύθησαν τὰ ἔστυ. Οἱ νόμοι καὶ τὸ ἐμπόριον ἐγκαθιδρύθησαν καὶ αἱ ἀρχαιόταται πόλεις, ὧν βλέπομεν εἰσέτι τὰ λείψανα ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν βουνῶν, ἐγκατελήθησαν."

3 "Ὅλαι αἱ κορυφαὶ αἰτινες δεσπόζουσι τῆς χώρας τοῦ χωρίου φέρουσι ὡσαύτως κτίρια κατὰ τὸ ἡμῶν κρημισθέντα. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐρείπια δεκατεσσάρων φρουρίων ἅτινα οἱ Τοῦρκοι ἀνήγγηρον ἵνα συγκρατήσωσι τοὺς Λακκιώτας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ ἅτινα εἶχον ἐπανδρῶσι μέχρι τοῦ παραθόντος ἔτους. Οἱ Λακκιῶται ὑπῆρξαν ὑπὸ ἑνὸς αἰῶνος οἱ μεγάλοι πταῖσται τῶν ἀνταρσιῶν. Ὁ Χατζῆ-Μιχάλης εἶναι Λακκιώτης. Ὁ Χατζῆ-Μιχάλης ὀργάνωσε τὸσας ἐπαναστάσεις, ἐφόνευσε τὸσους Τοῦρκους καὶ εἶναι φίλος τῶν Ρώσων. Ἡ φήμη αὐτοῦ πληροῖ τὰ ὄρη. Τὰ λαϊκὰ ἔσματα φέρουσι ἐπάνω εἰς αὐτὸν πάντα τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων ἡρώων, ὡς καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτῶν. Εἶναι ὁ ὑψηλότερος καὶ ὠραιότερος τῶν Κρητῶν, διότι, ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἡ ὠραιότερος εἶναι ἡ πρώτη ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων ἡρώων.

Νᾶ δῆτε τὸν Μιχάλη

Τὸ ἄμορφο Παλλικάρη (Σ.Μ. Ἑλληνικὴ ὀρθογραφία ἐν τῷ πρωτότυπῳ). Εἶναι ὁ ἀνδρειότερος, κατὰ τὸν παρεθόντα Φεβρουάριον, ὅταν τὰ σῶματα κατῆλθον πρὸς τὰ Χανιά, οὗτος ἐκάλπαζεν ἐπὶ κεφαλῆς περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα ἐμπρὸς. Καὶ ἀπ' ὄλου τὸ βουνὸν ἔβλεπον τὸ Ρώσικόν αὐτοῦ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Καὶ δτε οὗτος ἀφίχθη πρὸς τῶν γραμμῶν ἔρριψεν τὸ κάλυμμα αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Τοῦρκων καὶ ἐκραύγασεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

"Ποῖος θά μοῦ τὸ ἐπαναφέρῃ;" Ἄλλ' ὁ Συνταγματάρχης Βάσσος ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅπως παραλάβωσι τοῦτο.....

Εἶναι ὁ πλουσιώτερος: οὗτος ἔχει χρυσὴν σπάθην, χρυσὰ πιστόκια καὶ ζῶνας καὶ φυσιογυιοθήκας πεποικιλμένας ἐκ χρυσοῦ. Ὁ Τσάρος χορηγεῖ εἰς αὐτὸν ἡμερησίως ἓν ναπολεόνειον χρυσοῦν, τριάκοντα ναπολεόνεια χρυσὰ κατὰ μῆνα, ἅτινα διανέμει μετὰ τῶν πρῶχῶν, προπαντὸς μετὰ τῶν "παλληκαριῶν" τὰ ὅποια κατέχουσι τὸ βουνὸν ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ὀργὴν τῶν Τοῦρκων.

Ὁ Ἱερεὺς τῶν Κδικῶν εἰς τὴν δίκλιαν τοῦ ὀποιοῦ ἐφιλοξενήθημεν ἠδύνατο νὰ διέλθῃ ὀλόκληρον τὴν νύκτα διηγούμενος εἰς ἡμᾶς τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη. Ὅταν δὲ συγκαλ-

ρωμεν αὐτόν διὰ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ ὅπερ ὑπερβαίνει τοὺς ἑξ ἑκάστου, οὗτος ἀπαντᾷ μετριοφρόνως, μεταβῆτε πρῶτον νᾶ ἴσητε τὸν Χατζῆ-Μιχάλην, ἵνα γνωρίσητε τί ἐστὶ εἰς ἀληθεὶς Κρῆς.

Ἄλλὰ ποῦ εἶναι ὁ Χατζῆ-Μιχάλης;

Οὗτος δὲν εὐρίσκεται πλέον εἰς τοὺς Λάκκους. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τινῶν ἡμερῶν. Διστάζουσι δὲ ἵνα ὑποδειξωσιν εἰς ἡμᾶς τὸ κρησφύγετο αὐτοῦ. Οἱ φιλοξενούντες ἡμᾶς ἀπῆλθον ἐπὶ τινὰς στιγμὰς καὶ ὀπισθεν τῆς θύρας ἔστησαν τὸ συμβούλιον μετὰ τοῦ Κρητὸς βουλευτοῦ, ὅστις εἶχεν ἡμᾶς ὀδηγήσει πληθὸν αὐτῶν. Οἱ τέσσαρες οὗτοι Γάλλοι, δύο πολῖται καὶ δύο στρατιωτικοί, τί θέλουσιν ἄραγε τὸν Χατζῆ-Μιχάλην, ὁ βουλευτὴς, ἐν ἴσῃ ἀμηχανίᾳ ὡς καὶ οἱ λοιποί, σκεπτόμενος ἀπὸ πρῶτας νομίζει οὗτος νᾶ ἔχη συλλάβει τὴν ἐξήγησιν. Ὁ πρεσβύτερος τῶν πολιτῶν ὁμιλεῖ τὴν Ἑλληνικὴν, εἶπεν οὗτος. Ἐγὼ εἶχον πιστεύσει, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ διερμηνεὺς τῶν ἀξιωματικῶν. Ὅμως ὅταν οὗτος ὁμιλεῖ οἱ λοιποὶ ἀκούουσιν, καὶ, ὅταν οὗτος τρώγει, οὗτοι προσφέρουσιν εἰς αὐτὸν ποῦτον τὸν δίσκιον. Ἄρα οὗτος δὲν εἶναι ὑπηρέτης, ἐξ ἄλλου οὐδεὶς τῶν ἀξιωματικῶν φέρει ὑπόδηματα ἐκ ὀστέου λάμποντος καὶ ἱππεύει κέλητα ὠραιότατον. Μοῦ εἶπον δὲ ὅτι οὗτο ὀνομάζεται ΝΤΕ ΣΑΙΝ ΜΩ-ΡΙΣ. Τοῦτο εἶναι ὄνομα ἀριστοκρατικόν. Ὅλοι οἱ πρίγκιπες αὐτῶν ὀνομάζονται Ντ. Ὁρλεὰς ἔ Ντέ Σαμπύρ. Λοιπὸν ξεύρετε ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουν δύο κόμματα. Ὁ λάδς ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ πολιτικὴ ἢ ὁποῖα κυβερνᾷ καὶ οἱ πρίγκιπες, οἵτινες εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι τὸ ὁποῖον πολεμᾷ. Φαντάζομαι λοιπὸν ὅτι τὰ δύο αὐτὰ κόμματα ἐπιθυμοῦσιν ἵνα συμφωνήσωσι καὶ τακτοποιήσωσι τὰς ὑποθέσεις ἡμῶν. Ταῦτα ἀπέστειλον δύο πράκτορας τοῦ λαοῦ καὶ δύο πράκτορας τῶν πριγκίπων οἵτινες θὰ πληροφορήσωσι αὐτὰ. Καὶ εἶναι πάντοτε ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ λαοῦ, καθὼς τοῦτο συμβαίνει πάντοτε, ὅστις εἶναι ἀρχηγός.

Ἄλλὰ, εἶπεν ὁ ὀδοπιστος ἱερεὺς, διατί νᾶ ἀποστείλωσιν εἰς ἡμᾶς δύο πράκτορας ἐξ ἑκάστου κόμματος; Εἰς μόνον θὰ ἦτο ἀρκετὸς.

Ὅσον ὁμιλεῖς ἀπερισκέπτως, ἐπαναλαμβάνει ὁ βουλευτὴς. Μήπως εἰς μόνον πράκτωρ τοῦ λαοῦ καὶ εἰς μόνον πράκτωρ τῶν πριγκίπων δὲν θὰ ἠδύναντο νᾶ συμφωνήσωσι μυστικῶς, ἵνα τακτοποιήσωσι τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ οὐχὶ τὰς τοῦ κόμματος; οἱ δύο νεώτεροι δὲν εὐρίσκονται ἐδῶν εἰ μὴ δι' ἐπιβλεψίν.

Αἱ ἐπεξηγήσεις αὐταὶ ἔπεισαν τὸ ἀκροατήριον. Καὶ ἐπιστρέφουσιν τότε πλῆθρον ἡμῶν. Ἀβριουθ θὰ ὀδηγήσωσιν ἡμῶν πλῆθρον τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη.

Ἄλλὰ ποῦ εἶναι λοιπὸν οὗτος;

Οὗτος εἶναι, ἐπαναλαμβάνει τέλος ὁ ἱερεὺς, - καὶ οἱ πάντες οἱ
τηρῶσι σιωπὴν θρησκευτικὴν-Οὗτος εἶναι ἐπάνω, εἰς τὸ βουνόν,
ἀπὸ ὀκτὼ ἡμερῶν. Οὔτε τρώγει οὔτε πίνει πλέον. Κλαίει καὶ σκέ-
πτεται.

II

4 Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ὑψηλῶν καὶ τραχέων ὄρεων, διὰ τινος ὁρο-
μισκου ἐν εἴδει κλίμακος, ἀνερχόμεθα πρὸς τὸν Χατζῆ-Μιχάλην.
Αἱ τελευταῖαι οἰκίαι τῶν Δάκκων φαίνονται νᾶ σημειώσουσιν τὸ
μέτωπον τῶν κατοικουμένων ἐδαφῶν. Ἐως ἐκεῖ ἐλαῖαι καὶ καρυδέ-
αι, ἔμπελοι συγκρατούμεναι ὑπὸ μικρῶν τοίχων, καχεκτικοὶ ἀγροὶ
σίτου, στιβάδες καστανεῶν ἢ πλατάνων πτυχὰι σκιεραὶ πλησίον πη-
γῶν ὡς κλίμαξ, ἐξετίθεντο, ἐπὶ τῆς ἀργιλλώδους ἐρυθρᾶς πλαγιᾶς.

Ἵψηλότερον, ὑπάρχει ἐν σεληνιακῶν τοπίων ἐκ λίθων ὑπο-
κυάνων καὶ ἀργίλων κυανῶν, ἐκ γυμνῶν βράχων καὶ ἀργιλοτιτάνων
λίθων, ἄνευ ἄλλης ζωῆς, πλήν τῆς ἐξανθήσεως τῆς πύας καὶ τὸν
εἰς μεγάλας ἀποστάσεις σκληρὸν κοντόν, καὶ τὴν ὠχρὰν ἔνθησιν,
ἐνδὸς ἀσφοδέλου, λευκοῦ καὶ θλιβεροῦ ἄνθους τῶν μικρῶν. Καὶ αἱ
αἴγες εἰσέτι δὲν εὐρίσκουσιν πλέον τὴν βοσκὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν
βράχων τούτων. Εἶναι μὲν κατάπληξις, ἀνὰ πᾶν βῆμα ἢ ἀναρρήχησις
τῶν ὑποζυγίων ἡμῶν ἐν μέσῳ τῶν σωρῶν αὐτῶν τῶν λίθων ἐπὶ τῆς
πλευρᾶς τοῦ ἀποτόμου τούτου τειχοῦς. Κλίμαξ ἐλικοειδῆς, ρυαξ
ἐκ χαλδίκων, ὁρομισκοὶ ἀργιλοτιτάνων, κλίμαξ λιθοστρωτος ἢ
ἀτραπὸς ὀλοκλήρος δὲν εἶναι εἰ μὴ συνέχεια καθιζήσεων καὶ
ὀλισθήσεων ἔνθα οἱ ἡμίονοι ἡμῶν ἐλίσσοντα ἀνέτως.

Κατὰ τὸ 1866, ἵνα κυριεύσῃ τὴν Κρήτην ὁ Τουρκικὸς στρα-
τὸς ἐχρειάσθη ὅπως ἀνέλθῃ μέχρις ἐδῶ. Οὗτος ἤρχισεν εἶναι ἀλη-
θές, καλῶν τὸ δάσος καὶ ἀποπνίγων τὸ κρησφύγετον διὰ καπνοῦ.
Οἱ πυρποληθέντες κορμοὶ ἐλυκάνθησαν ὑπὸ τῶν χειμῶνων καὶ εὐ-
ρίσκονται εἰσέτι στραβλοὶ περὶ τῶν κορυφῶν. Ὅμως ἐχρειάσθησαν
πλέον τῶν ἥξ μηνῶν καὶ περισσότερον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν,
ἵνα φθάσῃ μέχρι τοῦ κεντρικοῦ κατασουλίου, μέχρι τοῦ κλειστοῦ
ὄροπέδου τοῦ Ὀμαλοῦ, ἔνθα κλαίει καὶ συλλογίζεται ὁ Χατζῆ-
Μιχάλης, χίλια διακόσια μέτρα ὑπεράνω τῆς θαλάσσης.

"OMILUS UEM NEMO AUDIT ARCERE" ἔλεγεν ὁ Ἐνετὸς Μπονούτελμ-
ντε" "Ὀμιλος δὲν οὐδεὶς τοῖμα νᾶ προσβάλῃ "Οἱ ὄρεσιβιοὶ ἔζων ἐ-
κεῖ" ἄνευ στέγης καὶ ἄνευ γεωργίας, ἄνευ ἄλλης ἐργασίας, εἰ
μὴ τὴν ὕλοτομίαν τῶν κυπαρρίσων καὶ τὴν φύλαξιν τῶν αἰγῶν.
Σκληροὶ ἐν πολέμῳ, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, εὐκίνητοι ἐν μέσῳ τῶν
βράχων φθάνουσιν ἕως ἑκατὸν ἐτῶν μὴ γνωρίσαντες ἀναπηρίας
"Καὶ τὰ γράμματα τῶν Ἐνετῶν ὑπάρχουν προσθέτουσι ὅτι οὗτοι οὐ-
δέποτε κατὰβαλον φόρον καὶ ὅτι, ἐν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ σπείρειν,
ἢ γενομένη ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας, ἐγένετο σεβαστὴ ἐκεῖ παρ' αὐτῶν,
τοῦτο συνάγεται, ὅτι ἡ πεδιάς καλύπτεται ὑπὸ τῆς χιόνος ἐπὶ ἐξ

μήνας.

Ο Χατζή-Μιχάλης ανέβη εν τῷ Χριστιανικῷ ὄχυρῳ πῶν παλαιῶν ἡμερῶν, ὁ λαὸς κάτω, ἀναμένει, ὅ,τι τὸ ὄρος καὶ ἡ ἐρημία θὰ βάλωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἥρωος. Ὁ Μίνως λέγει ὁ Στράβων, ἀνήρχετο ἕκαστον ἕνατον ἔτος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰῶης, ἐκεῖ συνδιελέγετο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τοῦ Διὸς. Καὶ ἐκδιμίζεν εἴτα εἰς τὸν λαὸν θαυμαστοῦ νόμου οὗς ὁ Ζεὺς εἶχεν ἀποκαλύψει εἰς αὐτόν.

Τὸ γυμνὸν ὄροπέδιον τοῦ Ὀμαλοῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος μιᾶς λεκάνης τὴν ὅποιαν περιβάλουσι πανταχόθεν βουνὰ ἀπόκρυμνα. Ἡ πεδιάς αὕτη δένειναι ἄλλο τι εἰ μὴ ἡ ἀνάμνησις ἀρχαίας λίμνης. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς οἰέφυγεν διὰ τῶν ὑπογείων ρωγμῶν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ μεγίστου σπηλαίου, ὅπερ ἀνοίγει τὸ μέλλον αὐτοῦ στόμιον ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους. Ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐν βαθύτατον ὕδωρ ἐκοιμᾶτο ἐκεῖ, ἡ ἰλὺς ἐσυσφραδετο ἀδρατος ὑπὸ τὸ ἥρεμον καὶ διασυχές στρώμα, ὁ πυθμὴν τῆς λεκάνης παρέμεινεν ἐκτοῦτου λειῶς καθ' ὅλοκληριαν, ἔγρευ ἕλλησ ἀνωμαλίας ἐκτὸς γηλοῦ, ἀρχαῖα νησίς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης. Αὕτη εἶναι σήμερον εἰς βράχος ὀξύς, ἐν μέσῳ χωμάτων ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁ Χατζή-Μιχάλης ἀκοδόμησεν μικρὰν τινα ἐκκλησίαν, ἵνα ἐκπληρώσῃ μιαν εὐχὴν (τάξιμον). Διότι κατὰ τὸ 1859 αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνέμενεν οὗτος ἐντὸς ἐνὸς φρουρίου τῶν Χανθῶν τὴν ἀγχόνην. Τότε ὑπεσχέθη πρὸς τὴν Παρθένον μιαν μικρὰν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὄρεων. Ἡ Παναγία ἐνεφανίσθη εἰς αὐτόν καὶ ὑπέδειξεν πρὸς τοῦτον λίθον τινά. Οὗτος ἀποκυλισθεὶς ὡδήγει εἰς μυστικὴν διέξοδον. Καὶ οὕτω ὁ Χατζή-Μιχάλης ἐξέφυγεν τοῦ θημβίου. Τὸ ναΐδιον τοῦτο μόνον εἶναι ὄρατόν ἐντὸς τῆς πεδιάδος. Πέριξ βασιλεύει μόνη ἡ ἠρεμία τῆς Ἀλπικῆς ἐρημίας. Τὰ ὑψηλὰ βῆμα ἀνορθοῦσι τὸν ἐν εἶδει διαδήματος τῆς στέφανον αὐτῶν ἐντὸς τοῦ αἰθερίου θόλου. Γυμναὶ δένδρων αἱ κλιτῆες αἱ βραχόδεις ὅν ἔχουσιν ἄλλο ἔνδυμα ἐκτὸς τοῦ φωτός. Ἡ πεδιάς, εἰς τὸ βάθος τοῦ δακτυλλοῦ τοῦτου, ἔχει τετράγωνα τινα καλῆς σιτηρῶν, ἀγρίας τινὰς ἀχλαδέας καὶ τινὰς ἐκτάσεως ἀγρῶν ἐκ γεωμήλων. Δύο ποιμένες μετὰ τῶν μεγάλων ἀγέλων τῶν προβάτων αὐτῶν, φαίνονται νὰ εἶναι οἱ μόνοι κάτοχοι αὐτῶν.

Ποῦ λοιπὸν εἶναι ὁ Χατζή-Μιχάλης; Εἰς ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἡμῶν ἔρριξεν πυροβολισμόν, ἐξ ἐνὸς κύβου λίθων, μὴ κατεργασμένων ὅστις κρῖπτεται ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ βρους καὶ ὅστις φαίνεται νὰ ἀποτελῇ ἐν σῶμα μετ' αὐτοῦ, εἰς ἄνθρωπος ἐξῆλθεν κῖπτων τὸ γιγάντιον ἀνάστημα αὐτοῦ, τὸ λευκὸν σκιάδιον αὐτοῦ δηλοῖ τοῦτο. Εἶναι αὐτός. Φέρει οὗτος ὑποδήματα ἐκ ἔρματος ἀγρίου ζώου, κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκόν, τισιν δὲ εἶναι ἐνδυμασία ἀπ' ἧς κρῖπτεται φαίνεται. Οὗτος κα-

τά τόν Κρητικόν τρέπον. Είναι ὁμοίως ἐνδεδυμένος κατὰ τόν Εὐρω-
παϊκόν συρμόν διὰ μιᾶς ἐνδυμασίας ἀπλῆς χρώματος φαιού. Οὗ-
τος παρατηρεῖ ἡμᾶς ἐν ᾧ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, ὁ ἄνεμος ραβδίζει
τὴν μεγάλην λευκὴν γενειάδα αὐτοῦ τὴν ὅποιαν οὗτος συγκρατεῖ
διὰ τῶν συνεσταλμένων δακτύλων αὐτοῦ, ὑποδέχεται δὲ ἡμᾶς οὐχί
μετὰ προσηνείας, ἔχων οὗτος τὸ μέτωπον ἀνήσυχον. Οἱ δὲ πρῶτοι
αὐτοῦ λόγοι εἶναι οὐχί φιλικοί. Ἀκολούθως λέγει εἰς ἡμᾶς, ὅ-
τι θὰ ἔχωμεν ἀπωλέσει τόν κόπον ἡμῶν, ἐάν πρῶτον δέν μεταβῶ-
μεν, ἵνα ἴδωμεν καὶ ἀπολαβῶμεν τὸ μέγα θαῦμα τοῦ Ὀμαλοῦ,
τὰ στενά τῆς Ευλό-Σκιάλας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐπί θυγατρὶ
γαμβροῦ αὐτοῦ, ὅστις καὶ ὀδηγεῖ ἡμᾶς πάραυτα, ἐν καλπασμῷ.
Οὗτος δὲ μᾶς φέρει εἰς τὸ ἕτερον ἕκρον τῆς πεδιάδος.

Τὸ στενὸν τοῦτο τῆς Ευλό-Σκιάλας εἶναι πράγματι ἐν θαῦ-
μα. Ἀεῖζει δὲ τὰς περιγραφὰς τὰς ὁποίας οἱ περιηγηταὶ ἔχουσι
δοῦσαι περὶ τοῦτου. Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ νομίζω, δύναται νὰ ὄσση
τόν ἕλιγγον, ὅσον τὸ χαῖνον βάραθρον τοῦτο ἔχει πλάτος ἑκατὸν
μέτρων καὶ βάθος ὀκταποσίων μέτρων καὶ εἰς ὃ ἡ πεδιάς ἀπολή-
γει ἀποτόμως. Ἄλλ' εἴμεθα ἐδῶ διὰ τὸν ἥρωα καὶ οὐχί διὰ τὸ ὄ-
ρος καὶ σπεύδομεν ἵνα ἐπιστρέψωμεν πλησίον αὐτοῦ, καθ' ὅσον
καὶ ὁ ἄνεμος ἀξάνει, εἰς ἄνεμος παγεθοῦ βόρειος ἢ δὲ Πεδιάς
ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ βροῦς πληροῦται καὶ ἐκείνη ψύχους.

Ὁ Χατζῆ-Μιχαῆλης καθήμενος, πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἰκίσκου
αὐτοῦ, ἐπὶ τινος λίθου, ποιεῖ ἐκ τοῦ μακρᾶν εἰς ἡμᾶς σημεῖα
φάλας. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔχει γίνει ἤδη παιδρὸν καὶ τὸ βλέμμα
τοῦ ἄνευ θυμοῦ. Ἡ πλουσία αὐτοῦ γενεᾶς κυμματίζει εἰς τὸν ἄ-
έραν. Καὶ ὁδοὶ μακρᾶι φυσιγγιοθῆκαι ἀνηρτημένα ἐπὶ τῶν ὄμων
διασταυροῦνται, ὡς ὄψεις ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ. Ἡ ὑψηλὴ δερ-
ματίνη αὐτοῦ ζῶνη, ἢ διὰ χρυσοῦ πεποικιλμένη, ὑποβαστάζει ἐν
ὀλόκληρον ὀπλοστάσιον μαχαιρῶν καὶ πιστολλῶν. Καὶ στηρίζων τὸν
τεταμένον αὐτοῦ βραχίονα ἐπὶ τινος βαρέος Γκρά, τοῦ ὁποίου ὁ
ὑποκόπανος εἶναι λαξευμένος καὶ ἡ κῆνη ἐπενδεδυμένη δι' ἀργυ-
ρου, ὑποδέχεται ἡμᾶς φιλοφρονέστατα. Ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἤδη ἔχει
παρέλθει. θὰ ἐνθυμούμεθα δὲ πάντοτε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται ποτέ
νὰ εὐρισκόμεθα ὅπως ἀπροόπτως ἐνώπιον ἐνδὸς ἥρωος χαλαρῶς ἐν-
δεδυμένου.

Ἡ κατοικία αὐτοῦ ἔχει κατασκευασθῆ ἐκ λίθων ἀκατεργά-
στων κεκαλυμμένων ὑπὸ πῶας καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων τοίχων
μετὰ μιᾶς θύρας καὶ μιᾶς στέγης ἐκ πεπατημένου χρώματος. Ἐν
ἀνάβαθρον ἐκ λίθων κεκαλυμμένου δι' ἐνὸς τάπητος, τρεῖς λίθοι
διὰ τὴν ἑστίαν, μίαν στάμνος ὕδατος, μίαν μικρὰ τράπεζα μετὰ
ὄμο καθισμάτων, ἐκ ξύλου, ἀρκοῦσιν εἰς τὸ ἀγροτικόν αὐτῆς
μεγαλεῖον. Ὑπὸ τὴν γλάν χαμηλὴν ὀροφήν, ὁ ἥρωος δέν δύναται νὰ

Ίσταται θρθιος οί δε κατακαπνισμένοι δοκοί ρυπαίνουσιν, τὸ ὄ-
ραϊον αὐτοῦ λευκὸν σκιαδίου (κασκέττον). Οἱ πάντες ἐλάβομεν
μέρος εἰς τὸ ἐκ τυροῦ, γάλακτος, μέλιτος, καὶ γεωμήλων γεῦμα
αὐτοῦ.

7
Ὁ Χατζῆ-Μιχάλης εἶναι πλέον τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Τὰ πρῶτα
αὐτοῦ κατορθώματα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1855, ὅτε οὗτος ἐ-
φόνευσεν ἐξ Τουρκοῦς οἱτινες ἐκραυγάζον "κάτω οἱ Ρῶσοι". "τὴν
ἡμέραν τῆς καταλήψεως τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἀκολούθως ἐνήγγισεν
τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1858 καὶ τὴν τοῦ 1866. Νῦν δὲ τὴν παροῦσαν.
Ἄλλὰ σκέπτεται ὅτι αὕτη εἶναι ἡ τελευταία.

"Ἐάν ἡ Εὐρώπη αὐτὴν τὴν φοβᾶν δὲν τακτοποιήσῃ τὸ Κρητι-
κὸν ζήτημα οὔτοι (οἱ Κρητες) δὲν θὰ ἔχωσι πλέον εἰ μὴ νὰ λά-
βωσι τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ρίξωσιν αὐτοὺς
εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπειτα θὰ βαδίσωσιν εἰς τὴν σφαγὴν ὑπὸ τὸν
Τουρικὸν στυλῆττον ἢ τὸ Εὐρωπαϊκὸν τηλεβόλον." Ἄλλὰ τὴν ἐλ-
πίδα ἔχει οὗτος εἰς τὸν λόγον τῶν ναυάρχων. Ἀφοῦ οἱ ναυάρχοι
ἔδωκαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ὑπογραφήν αὐτῶν,
δὲν θὰ ἐγκαταληθῇ πλέον ἡ Κρήτη εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ
Σουλτάνου".

"Ἡ Τουρκικὴ τυρρηνία ἐξακουλουθεῖ ὁ Χατζῆ-Μιχάλης, ἀ-
πέθανεν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναστηθῇ. Ποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ
ὁμολογήσῃ τὴν ἄμυναν πρὸ τοῦ κεπολιτισμένου κόσμου; ἀπὸ
δύο αἰθῶνων ὅπου οἱ Τοῦρκοι κατέχουσιν τὴν Κρήτην, τί ἔπραξαν
δι' αὐτὴν τὴν νῆσον, τὴν μεγαλυτέραν τὴν πλουσιωτέραν τὴν γονι-
μωτέραν τοῦ Ἀρχιπελάγους τὸ Ρόδον τῆς Ἀνατολῆς, τὸν παρά-
δεισον τῆς μελλούσης Ἑλλάδος; Οἱ λιμένες ἀνεπληρώθησαν ἄμ-
μον, αἱ ὁδοὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν βροχῶν, αἱ γέφυραι ἀνηρπά-
γησαν ὑπὸ τῶν χειμάρρων αἱ πεδιάδες ἐρειμώθησαν διὰ τῆς ἐκ-
διώξεως τῶν ἀνθρώπων αἱ πόλεις κατεστράφησαν ἢ ἐξεκενώθησαν
διὰ τῶν φυλακίσεων τῶν ἐξοριῶν, τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῶν σφαγῶν".
Ποῦ εἶναι σήμερον ἡ Κνωσος καὶ ἡ Γόρτυνα καὶ αἱ ἑκατὸν πόλεις
τοῦ Μίνωος; Ποῦ αἱ Ἑνετικαὶ κωμποδελις καὶ αἱ διακόσιαι τριά-
κοντα ἀρχοντεῖαι; Ποῦ αἱ ἄμπελοι, αἱτινες ἐπρομήθευον ἐπὶ δύο
αἰθῶνας εἰς ὀλόκληρον τὴν Χριστιανοσύνην τὸν περιφημον μυρω-
δάτον οἶνον; Ποῦ τὰ δάση τῶν κυπαρίσσων ἅτινα ἐκάλυπτον εἰσέτι
τὰ ὄρη κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Μπουντελμόντε (BUONDELMONTE); ὁ
Τοῦρκος ἐξεμηδένισε τὸ πᾶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀφήσῃ τὴν λεί-
αν του, οὗτος βούλεται, ἵνα αὐτὴν καταφάγῃ μέχρις ὀστέων. Ὁ
Πασσᾶς Ἡρακλεῖου ἐπόλησεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὰ νεκροταφεῖα
τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἵνα οὔτοι ἐκμεταλευθῶσι τοὺς τάφους καὶ
κατασκευάσωσι ζωτικὸν ἄνθρακα.

Ἴδου Ποῖον ἢ Εὐρώπη "ἦλθε νά προστατεύσῃ καὶ νά παρατε-
νῇ ἐδῶ". Εἶναι λοιπὸν ἀληθῶς τοῦτο δυνατόν, εἶναι ἀληθές ὅτι
οἱ λαοὶ καὶ βασιλεῖς, ἢ χριστιανοσύνη ὅλη βαδίζει σύμφωνη πρὸς
μίαν σταυροφορίαν; οἱ λοιπὲν, ναί." Ἄλλ' ἢ Γαλλία ". Ἀπὸ περισ-
σότερα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ὁ λαὸς οὗτος εἶχε στραφῆ πρὸς αὐτήν.
Αὕτη ἦτο ὁ πυρσὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας. "Ὅταν δέ
οἱ ὀρεσίβιοι εἶχον μάθει τὰς μεγάλας αὐτῆς καταστροφὰς κατῆλ-
θον οὗτοι πρὸς τὴν θάλασσαν ἵνα προσφέρωσιν εἰς τοὺς προξέν-
νους αὐτῆς ὅπως μεταβῶσιν οὗτοι πρὸς βοήθειαν αὐτῆς." Ἐκτοτε
ἐγνώριζον αὐτὴν δεδευμένην τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ὑποχρεω-
μένην νά σκέπτεται ἑαυτὴν προτοῦ νά σκέπτεται ἄλλους. Ἄλλὰ
ποῖος λοιπὸν θὰ εἶχε δυνηθεῖ ποτέ νά πιστεύσῃ ὅτι αὕτη θὰ
ἐδέχετο τὴν εἰσοδὸν αὐτῆς εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν σύν-
τριψιν μιᾶς ἐθνικότητος;

Οἱ Κρήτες εἶναι ἐντελῶς διατεθημένοι, καθὼς οὗτοι ὑπῆρ-
ξαν ἠλλωστε, ὅπως ἀκολουθήσωσι τὰς συμβουλὰς τῶν δυνάμεων.
Ἀπὸ δύο ἐτῶν, οὗτοι ἔπραξαν ὅτι οὗτοι ἠθέλησαν καὶ θὰ συνε-
χίσωσι. "Ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε νά πιστευθῇ ὅτι θὰ ἐτελείωνον μετ'
αὐτῶν διὰ τῆς βίας. Αἱ ἡμέραι τοῦ 1866 παρῆλθον. Ἡ Κρήτη ση-
μερον εἶναι πάνοπλος. Αὕτη κατέχει πολλὰ τυφέκια Γκρά καὶ
χιλιᾶδας φυσίγγων δι' ἕκαστον πολεμιστὴν. Καὶ τὸ ὄπλον Γκρά
εἶναι τὸ καλύτερον τυφέκιον κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν τῆς ἐνέ-
δρας, ἔνθα σκοπεύει τις ἄνευ σπουδῆς τὴν κἀνην στηριζομένην
ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐκάστη σφαῖρα φογεθεῖ τὸν ἄνθρωπον αὐτῆς. Κα-
τὰ τὸ 1866, τὸ πλεῖστον τῶν Κρητῶν δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰ μὴ ὅπ-
λα διὰ πυροβόλων καὶ ἐνίκηθησαν τότε ἐκ τῆς πείνης περισσότε-
ρον ἢ ἐκ τῆς δυνάμεως. Ὁ ἄρτος ἔλλειψεν εἰς αὐτοὺς. Οὐδεὶς δέ
δύναται νά ζῆσῃ ἐπὶ μακρῶν ἄνευ ἄρτου. Συνετισθέντες ὑπὸ τῆς
πέρας ἔλαβον οὗτοι τὰς ἑαυτῶν προφυλάξεις. Καὶ τὰ ὑψίπεδα ἐ-
φυτεύθησαν γεωμήλων. Σήμερον ὁ Χριστιανικὸς λαὸς δύναται ν'
ἀνταπεξέλθῃ ἀπὸ σίτον. Τὸ γάλα τῶν ποιμνίων αὐτῶν, τὸ κρέας
τῶν χοίρων αὐτοῦ, τὸ ἔλαιον τῶν ἐλαιῶν αὐτοῦ καὶ τὰ γεωμηλα
αὐτοῦ ἐξασφαλίζουν εἰς αὐτὸν ἔτη ἀντιστάσεως....."

Καὶ ἡ ποθουμένη λύσις;

"Ἐκείνην τὴν ὁποίαν θὰ θελήσῃ ἢ Εὐρώπη ὑπὸ τὸν ὄρον
νά τηρηθῶσιν αἱ ὑποσχέσεις τῶν ναυφύλων. Οὐχὶ πλέον Τουρκικὸς
στρατὸς, οὐχὶ πλέον ὑπάλληλοι Ὀθωμανοὶ ἐν Σύνταγμα συνταχ-
θέν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, εἰς Κυβερνήτης Εὐρωπαϊός".

Ὁ Χατζῆ-Μιχάλης ἐπιμένει ἐπὶ μακρῶν ἐπὶ τοῦ τελευταί-
ου τοῦτου σημείου. "Ἡ Κρήτη θέλει ἓνα κυβερνήτην, ἓνα διαικη-
τὴν, ἓνα ἄνθρωπον τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐργασίας ὅστις θὰ τακτο-

ποιήση τὰς ὑποθέσεις τῆς νήσου, ὅστις θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ὄλους ἕναν κοινὸν νόμον, ἀλλὰ προπαντὸς, ὅστις θὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸν τὸν λαόν, ὅτι ἡ ἡσυχία εἶναι ὠφέλιμος καὶ ὅτι κερδίζει τις τὴν ζωὴν αὐτοῦ καλλιερῶν τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι πρίγκηψ ἐκεῖνος ὅστις θὰ χρειασθῇ. Εἰς πρίγκηψ ἀπομυζεῖ, ὡς ἔπραξεν ὁ Μπαττεμπέργει τῆς Βουλγαρίας. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι Πασσᾶς ἀνατολίτης, μιᾶς οἰασθήποτε ἐθνικότητος ἢ ὁποιασδήποτε θρησκείας καὶ νὰ εἶναι. Ἐπισης δὲν πρέπει νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι λέγουσι τινὲς ἄνθρωποι, ὅτι ἡ Κρήτη θέλει ἔν Ὀρθόδοξον. Εἶδεν αὕτη ὅτι ἡ Ὀρθόδοξία αὐτῆς δὲν ἐξυπηρέτησεν τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆς πλησὸν ἐκείνων ὁστίνες θὰ πρέπη νὰ τὴν ὑπερασπώσῃ. Αὕτη θέλει ἔν Εὐρωπαϊῶν. Καὶ θὰ ὑπεδέχετο μετὰ χαρᾶς ἐκεῖνον τὸν Ἑλβετὸν τὸν ὁποῖον ἡ Εὐρώπη τῆς εἶχεν ἀναγγεῖλαι. Αὐτὸν τὸν Νουμᾶν Ντρος (NUMA DROS) τοῦ ὁποῖου ὁ Χατζῆ-Μιχάλης ἐπαναλαμβάνει τὸ ὄνομα προσθέτων " Οὗτος δὲν θὰ ὀνομάζετο Νουμᾶς, ἀλλὰ Νόμιος (ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νόμου)". θὰ ὑπεδέχετο ὁμοίως μετὰ χαρᾶς τὸν Ἴταλόν ναυάρχον ἢ τὸν Γάλλον ναυάρχον ἢ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ σώματος κατοχῆς τὸν ὁποῖον τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων θὰ διαδριζεν κυβερνήτην προσωρινόν καὶ τὸν ὁποῖον ἡ Εὐρώπη θὰ ἐπεφορτιζεν νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ.

Καὶ ἡ προσάρτησις εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ὁ γαμβρός τοῦ ἡρώος ἀπήντησεν μετὰ ζωηρότητος, ὅτι ἡ Κρήτη δὲν θὰ ἐλησθῆναι ποτέ τὰς αἰωνίους ἐπιθυμίας αὐτῆς. Καὶ ὅτι μόνη ἡ Ἑνωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκανοποιήσῃ τὰς καρδίας αὐτῶν. "Ὅτι ὄλος ὁ λαὸς τὴν ἐπεθύμει εἰσεῖτι, ὅτι τινὲς τὴν ἠθέλον ἔμεσον, ὅτι πολλοὶ τὴν ἐπίστευον ἰδύνατον, ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ὅμως αὕτη θὰ ἐγίνετο μίαν ἡμέραν....

Ὁ Χατζῆ-Μιχάλης ἔφησε νὰ ἀγύνῃ, εἰς τὸ τέλος προσέθεσεν μόνον οὗτος; "Ἡ Κρήτη ὀφείλει νὰ σκέπτεται ἑαυτὴν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν πρῶτον νὰ εἴμεθα Κρήτες. Αὐτὸ τὸ ἔτος μᾶς ἀπεκάλυψεν πολλὰ πράγματα. Διδότι ἐσκεπτόμεθα ἔλλοτε, ὅτι μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας ὑπῆρχε μεγάλη διαφορά καὶ εἶδομεν ὅτι ἡ διαφορά ἦτο μικρά." Ἐν Τουρκίᾳ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει τὸ μεγαλύτερον κακόν εἶναι ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ προσωπικὰ συμφέροντα τοῦ Ἀυθέντου. Ὁ λαὸς καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ δὲν ὑπολογίζονται ποτέ. Ἐν Ἑλλάδι, εἶπον εἰς ἡμᾶς καὶ εἶδομεν καὶ ἡμεῖς καλῶς, ἀπὸ δεκαμήνου, ὅτι τὸ καλῆτιον ἐκυβέρνει καὶ ἐκεῖνον, ὁ ἑαυτὸν, οὐχὶ διὰ τὸν λαόν. Καὶ ὅτι καλὴ φυλὴ ἰδέσθαι καὶ ἡ χώρα δὲν ἐβάρυνον πλέον ὅταν τὰ συμφέροντα τοῦ Ἀυθέντου διεκυβεύοντο. Ἐάν μεταβῆς εἰς Ἀθήνας θὰ ἐννοήσῃς ὅτι ἐγὼ θέλω νὰ εἶπω ὅσα αὐτῶς δὲ θὰ ἐννοήσῃς πολλὰ μυστηριώδη ἅτινα κατέπληξαν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον".

Δέν ἠθέλησεν οὗτος νά εἶπῃ περισσότερα. "Ἄφησεν ὅμως νά φωτογραφηθῇ μετὰ τοῦ Ρωσικοῦ πέλου αὐτοῦ, τόν ὄπλισμόν αὐτοῦ, τῶν φυσιογγίων καί τῶν μαχαιρῶν καί τῶν πιστολιῶν αὐτοῦ καί σφιγγῶν ἡμᾶς, τόν ἕναν μετὰ τόν ἄλλον, ἐπὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ γενειάδος κατευθώσεν ἡμᾶς διὰ τοῦ συνήθους χαιρετισμοῦ". Καλόν ταξίδιον καί καλήν πατρίδα, θά ἐπανιδώμεν ἀλλήλους μιαν ἡμέραν, ὅταν θά λήξῃ ὁ ἀγών. θά ἤρχομην μεθ' ὑμῶν εὐχαριστως ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Εὐρώπῃ, πλὴν ὀφείλω νά παραμείνω ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ τοῦτου." Ἡ ὀμίχλη καί τὸ σκοτός τῆς ἑσπέρας ἔχουσιν ἤδη κατακλείσει τὸ ὄροπέδιον τοῦ ὄμαλου. Ὁ στέφανος τῶν βουνῶν ἀπαστρέπτει εἰσέτι ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ὄσόντος ἡλίου. Ἄλλὰ, κάτω ἢ νύξ ἀρχίζει γὰρ πύπτη. Ἡ φωλέα τοῦ ἥρωος εἶναι πολὺ μικρὰ ἵνα σκεπᾶσθῃ ἡμᾶς, εἶναι ἀνάγκη ἵνα ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀδάκκους, ἵνα κοιμηθῶμεν ἐκεῖ. Οὐδεμίαν ἐξοδὸν φαίνεται ἀνοικτὴν διὰ μέσου τῆς συνεχοῦς ζώνης. Ἡ θέσις τῶν ὄρων εἶναι ἀπολύτως περιφρουρημένη. Πρὸς τόν Νότον ἡ Ξυλό-Σκάλα δέν εἶναι, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς δεικνύει τοῦτο, εἰ μὴ μία κλίμαξ ἐκ ὄβλου, κατασκευασθεῖσα ἐκ χειρῶν ἀνθρώπων καί ἀγγιστρωθεῖσα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ γκρημουῦ. Ἡ φάραγξ τῆς Σαμαριάς ἤτις συνεχίζεται αὐτὸν ἕως τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, δέν εἶναι ἄλλο τι εἰ μὴ μία κοίτη χειμάρρου στενοῦ, ἐπικλινῆς καί πανταχόθεν ἐφραγμένη ἐκ βράχων καί καταπτώσεων. Πρὸς τὴν Δύσιν, ἐν ρῆγμα ὑψηλῶν ἀφίνει νά κατέρχεται ἀτραπὸς αἰγῶν πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Κανδάνου καί τὸν λιμένα τοῦ Σεκίνου. Ἡ μόνη εἰσοδὸς τοῦ ὄρηου τοῦτου εἶναι ἢ ὁδὸς ἣτις ὠδήγησεν ἡμᾶς ἐνταῦθα καί τὴν ὅποιαν ἐπαναλαμβάνομεν πρὸς Ἀδάκκους καί πρὸς τὴν βορρειαὴν πλευράν, ἀλλ' ὅποια ὁδός.

Πρέπει ν' ἀνέλθῃ τις, κατ' ἀρχὰς ἐκ τοῦ βάθους τῆς πεδιάδος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρακτου τῶν βουνῶν, διὰ τῶν λιθοστρωτῶν πλακάμων ἐνδὸς μικροῦ ὄρομου καταρρέοντος, εἴτε γὰρ πλανᾶται ἀνά τοὺς δαιδάλους τῶν κορυφῶν, τῶν στενωπῶν, τῶν καθιζήσεων καί τῶν ὑψηλῶν βουνῶν, διὰ μέσου τῶν ἐξ ἀσβεστολίθων βράχων τῶν πλήρων ὀπῶν καί τῶν ἀκανθῶδων καί ὀξυτάτων κορυφῶν. Τέλος φθάνομεν εἰς τὸ ἀπότομον χεῖλος, ἔνθα ὁ σβεστώδης ὄγκος βυθίζεται ἐπὶ τῶν καθιζήσεων τῶν ἰσχιστολίθων καί ἀργιλλοτιτῶνων καί ὁ μικρὸς ὄρομος προσκολλᾶται εἰς τὸ εὐθὺ τοῦτοτεῖχος ἵνα κατέλθῃ ἀκολουθῶς τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑκατοντάδας μέτρων ἀποτόμως πρὸς τὰς κατωφερείας καί τὰς φυτείας τῶν Ἀδάκκων,.....

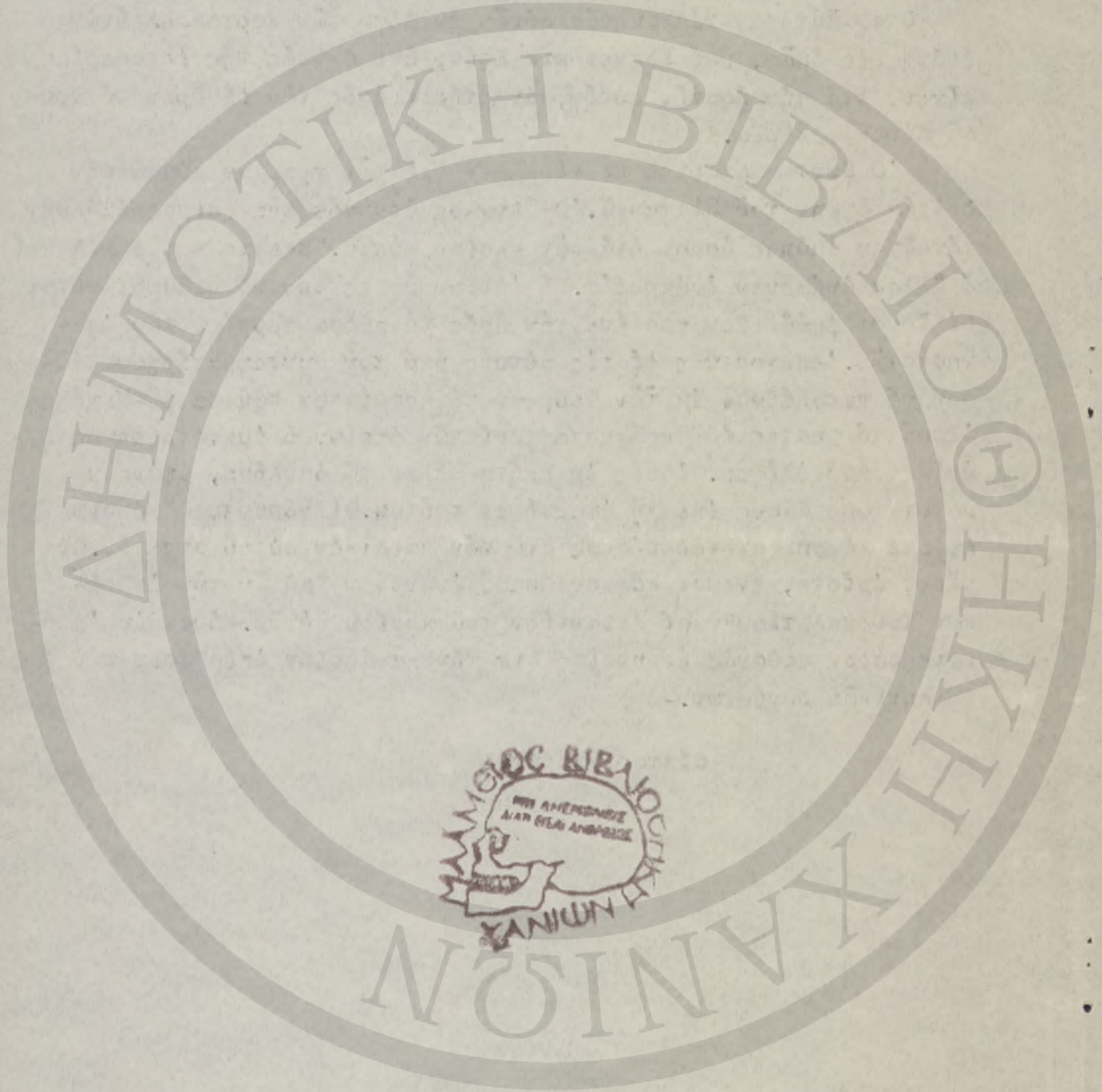
Ἐκ Σοῦδας εἰς Γραμβουῖσαν, ὀδοκλῆρος ἢ πρὸς βορρᾶν ἀκτὴ ἐκτυλλισσεται πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν. Εἰς τὸν ὄριζοντα, ἐπὶ τῆς φαιᾶς μεταξίνης θαλάσσης τὰ Ἀντικύθηρα καί τὰ Κύθηρα φαίνονται νά

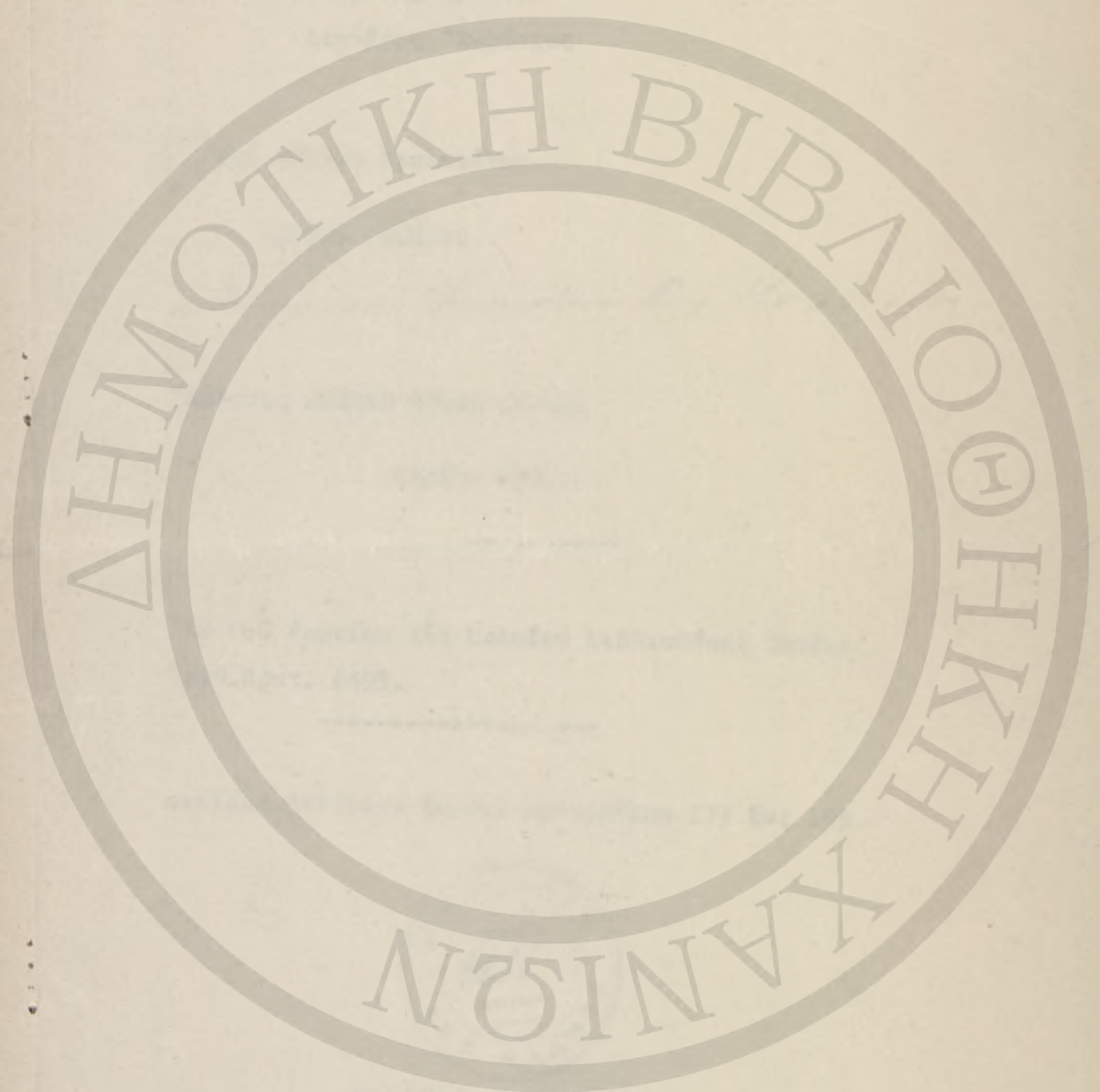
ὀρίζουν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγύτερον ἰδοῦ ὁ κόλπος τῶν Χανίων ἔνθα τὰ Ἑλληνικὰ θωρηκτὰ ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου καὶ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Πλατανιά ὅπου ὁ Συνταγματάρχης Βάσσος ἀπεβιβάσθη. Ὀλοκληρον τὸ βουνὸν (οἱ κάτοικοι) ἔτρεξαν εἰς προὔπαντησιν τῶν ἀναμενόντων σφτήρων."

"Ὅταν ἔστησαν τὰς σκηναὶς αὐτῶν ἐν μέσῳ τῶν πορτοκαλλεθῶν ἐφάνη εἰς ἡμᾶς, μοὶ ἔλεγεν εἰς Κρής, ὅτι ὁ θεὸς τῆς ἐλευθερίας εἶχεν, διὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν, ἀναρτήσῃ ὑπὸς τῶν δένδρων τὰ χρυσᾶ αὐτοῦ φανάρια."

Ὁ Συνταγματάρχης περιέβαλλεν διὰ τῶν γραμμῶν αὐτοῦ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πλατανιά. Ὁ ἄγγλος ἀρχηγὸς τῆς μοίρας ἐκόλυεν τὸν ἕνευ ἀμύνης ὄρμον διὰ τῶν πλοίων αὐτοῦ. Ἐπειτα καὶ ὁ Βίς καὶ ὁ ἄλλος ἀνέμενον ἐνάπραξι. Μὴ ἐπιθυμοῦντες δὲν νὰ δράσωσι οὗτοι οἱ ἴδιοι ἐμπόδιζον προσέτι τὴν πρὸς τὰ πρόσω κορεῖαν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀπηγορεύθη δὲ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Βάσσου νὰ παραλάβωσι ἐκ τῶν Τούρκων τὸ κασκέττον τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη Ἰδοῦ τὰ μυστηριώδη πράγματα περὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀρχιστράτηγος ὁμιλεῖ πρὸ ὀλίγου. Οὐδεὶς ἐν Κρήτῃ θέλει νὰ ὁμιλήσῃ, ὑψώνουν μόνον τοὺς ὄμους ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τοῦτου. Οἱ γέροντες ἔχουσιν ἐνλοτε λόγους περιφρονησεως διὰ τὸν παιδικὸν αὐτοῦ στρατὸν. Οἱ νέοι, ἐνλοτε, ἔχουσι λόγους θυμοῦ ἐναντίον "αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ παλατιοῦ" καὶ ἐναντίον τοῦ κυρίου αὐτῶν. Μόνον ἐν Ἀθήναις εὖρον πιθανὰς ἐρμηνείας διὰ τὴν παράδοξον ἐπέμβασιν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων.-

Βίκτωρ Μπεράρ.

Κώστας Πλαταιδάκης
Τηλ. 88.66